

СВЕТЛА ДИМИТРОВА ДЕДЕЦЪТ

chitanka.info

— Аз знам кой те е предал, Василие!

Старецът вдигна побелялата си глава.

— Когато ме водеха насам, срещнах Дивлаций. Окован, с разкъсани меса страшен да го погледнеш. „Кажете на Василий, че го моля за прошка“ — едва издума. — „Не се сдържах.“ „Бог няма да ти прости!“ — рекох. „Бог знае, че такива мъки никой не би изтърпял!“ — отвърна той. Повлякоха го и повече не чух.

Старецът въздъхна. Значи, Дивлаций е издал къде да го намерят! Дивлаций... Били са го, мъчили са го... А него, Василий, никой не побутна с пръст. Той си припомни бледото продълговато лице на Алексей Комнин, кротката му подкупваща усмивка...

— Ти ли си водачът на богомилите?

— Аз.

— Бъди ми гост, отче!

— Гостите се канят, а мене доведоха насила.

— Знаех, че по своя воля няма да прекрачиш прага ми — усмихна се императорът. — Прости ми, ако са те нагрубили, и... седни.

Старецът се поколеба — не беше очаквал любезност. Но Комнин сам му поднесе стол, настани го и потъна в огромния си трон срещу него. Оттам гласът му долетя още по-тих и кротък.

— Не зная кога ще си отида, отче — започна той. — Но чувствавам, че нишката, която ме свързва с живота, е изтъняла и може всеки миг да се прекъсне. Трябва да подготвя душата си. Да я пречистя от всичко лошо. Затова те повиках. Помогни ми!

— Аз? — учуди се Василий. — Та нали си християнин!

— В Христовата вяра има неща, дето не разбирам или не ме задоволяват. Искам да чуя и тебе. Разкажи ми какво пише в Тайната книга. Нали тя е вашата библия?

Старецът срещна светлия поглед на императора. Не, в тези очи нямаше измама! И започна да разказва: за борбата между господ-бога и Сатанаил, за сътворението на света и човека...

— Казваш, че жената е направена от кал?

— Да. Лъжа е легендата за Адамовото ребро. Мъжът и жената са направени едновременно — те са равни.

Императорът кимна доволен.

— Четох беседата на презвитер Козма — подхвърли той.

— Защо ти е била книгата на този нечестивец?

— Защото вашата я криете, а исках да науча повече.

— Научи ли?

Алексей поклати глава.

— Беседата е отпреди два века. Сега сигурно не всичко е така, както е било... Пък и презвитерът може да е изкривил истината. „Богомилите — казва той — хулят властите, учат своите да не се подчиняват на господарите, ненавиждат царя, ругаят старейшините, мислят, че са мерзки на бога ония, които работят на царя и господарите си...“

— Така е — спокойно рече Василий. — Поп Богомил, нашият баща, е казал: „Не вярвайте на мъдрост, която скована мисълта, защото няма окови, по-страшни от оковите, които мятат на нейния врат. Не вярвайте на закона, който проповядва отвън земна обич, защото той ограбва човешката обич. Не вярвайте на силата, която преполовява доброто, защото преполовеното добро е робуване на силата. Не продавайте свободата си нито за горчив, нито за сладък зальк — орелът загива в клетка, макар и всеки ден да му хвърлят мърша. Бранете правдата срещу всяко насилие, откъдето и да идва то: и от цар, и от боляри, и от черноризци, и от мъдростта на скрижали, и от проповедници на мъртви истини...“

— Та това е бунт, Василие! — не издържа Алексей.

— Бунт е! — потвърди богомилът. — Бунт срещу позлатените църкви и тлъстите проповедници. Срещу ей този дворец с мраморни сводове, срещу безценните камъни на короната ти и самата корона. Бунт срещу всичко, което разделя хората!

Изсъхналото тяло на еретика се тресеше от вълнение. Тъмните му очи хвърляха мъгливи. Дългите му костеливи ръце цепеха въздуха във всички посоки. Алексей го гледаше смаян. Права беше дъщеря му Ана, като пишеше, че богомилът „уж върви с наведена глава и устата му шепнат, а вътре в себе си е неудържим вълк“. Права беше! Императорът стана и пристъпи гневен към стареца. Не беше ли време да прекрати играта си? Но любопитството му надделя.

— А какво трябва да направя за душата си, отче? — попита.

— Откажи се от власт и богатство. Облечи расо. Живей скромно, яж и пий малко, колкото да не умреш. Жена не докосвай. Обичай ближния си и не взимай труда му. С една дума, забрави, че си бил това, което си.

Алексей обърна гръб, за да скрие очите си — в тях напиреха малки, разноцветни искрици. Плъзна поглед по стените, покрити с изящни фрески и завеси от алена коприна, по дребната, подредена с необикновена сръчност мозайка, върху която не един владетел бе подгъвал коляно. Спря се пред трона си — колко ли злато има в него? Не е питал. Но знаеше, че е негов! И тронът, и дворецът, и градината, пълна със статуи от четирите краища на земята, и хората, които се прегъват надве, щом го зърнат... Всичко това е негово!

Пое дълбоко въздух. Да се откаже? Луд ли беше този еретик? Отново искриците затанцуваха в очите му. Не се опита да ги усмири. Обърна се. Богомилът седеше безмълвен. „С монашеско облекло, с изпито лице — без брада и мустаци, твърде дълъг на ръст и опитен в проповядването“ — щеше да запише Ана Комнина същата вечер.

Алексей огледа мръсните му ръце, босите подпухнали стъпала и избухна в неудържим смях.

Василий разбра. Изправи се срещу него, забил нокти в дланите си, обезумял:

— Как... как можа?

Но не гласът му, а нещо друго, нещо, което се излъчваше от цялата му фигура — черна, фантастично изтеглена в синкавосивия здрач на слабо осветената зала — накара императора да замълчи. Погледите им се срещнаха. Сводовете над главите им сякаш се огънаха, натежаха, притиснаха и двамата.

Алексей пръв се опомни. Приблужи една от завесите и я дръпна. Там, приведен над ниска масичка, нарочно скритият бързописец довършваше работата си.

— Ще те съдя, Василие — каза глухо императорът. — Всички знаят, че си еретик — архисатрап на Сатанаила, но ми трябваше твоето признание. Добих го с хитрост, та да не те мъча. Не си ли доволен?

Богомилът не отговори.

— И от съд можеш да се спасиш. Само се отречи... Закълни се, че ще се върнеш в правата вяра — пред очите ти ще скъсам написаното.

— Не! — викна черният проповедник.

На другия ден синодът и членовете на военния съвет се събраха да решат съдбата на Василий Врач и дванадесетте апостоли, заловени заедно с него. Императорът потвърди решението.

„Понеже злото се бе загнездило също така и в знатни къщи и нещастieto бе засегнало много хора, затова той осъди на изгаряне водача на хора и самия хор“ — записа Ана в хрониките си.

Василий отново въздъхна. Изтри с длан изпотеното си чело. Не съжеляваше за живота си. Какво хубаво бе видял? Връстниците му тичаха из прашните улички на Средец, когато той, сгушен между посивели жени и дългобради мъже, сричаше „Отче наш“ — единствената молитва, която богомилите признаваха.

Петнадесет години се учи как да побеждава плътта си. Стана съвършен, деец на средецката община, а после — на всички богомили на юг от Хемус. Тръгна из българските земи. Да разнася истината. Измъчените от войни и данъци отроци и парици жадно поглъщаха словото му и ставаха негови ученици. Четиридесет години бе проповядвал Василий. Ненапрасно. Можеше да си отиде спокоен.

Денят също си отиваше. Бягаше през прозорчето на килията. Навън. Старецът долепи лице до желязната решетка. Над главата му гръмнаха камбаните на императорската църква „Св. Илия“.

— Анатема на еретика! — вдигаше там десница константинополският патриарх Николай II Граматик. — На ония, дето отричат кръщението, причастието, брака, преклонението пред кръста и иконите — трижди анатема!

— Проклети да са! — шепнеше Ана, свела тъмнокосата си глава пред олтара.

Алексей мълчеше тревожен. В тъмницата вече нямаше място за пиле, а богомилите сякаш извираха изпод земята — всеки ден стражите водеха нови. А колко щяха да останат свободни из града? И нямаше ли да се разбунтуват, когато видят водача си пред кладата?

Камбаните забиха отново. Алексей излезе от църквата и тръгна между отрупаните с плодове дървета на градината. Дъщеря му го настигна.

— Мина много време, откак осъдихте еретика. Защо не заповядаш да го изгорят?

— Ако го направя мъченик, ще се сдобия с още врагове — въздъхна императорът. — Искам да се отрече от вярата си. Пред всички. На Големия хиподром. Тогава и другите ще отстъпят.

„Другите“! За два века богомилството се бе разпространило като чума — от България през Сърбия и Италия чак до южните земи на франките. Алексей не помисли за това.

— Дали ще се отрече? — попита отново Ана.

— Не знам... Очаквах тъмницата да го пречупи. Няколко пъти сам ходих да го видя...

— И какво?

— Упорит е. Като всички богомили, па и повече. Предложих му да остане край мен, да го обградя с богатство и почести, а той... „И за трона ти няма да отстъпя“ — рече.

— Защо не заповяда да го мъчат.

Алексей се усмихна: не би помогнало.

— Ще опитам още веднъж с добро.

На другия ден целият Константинопол се стече на хиподрома. Бяха дошли любопитни търговци от Венеция и Египет, изпълнени с омраза и презрение духовници, знатни семейства — жадни за зрелища, богомили... В императорската трибуна, облечен в пурпурна мантия и обсипан с диаманти, седеше Алексей Комнин, мълчалив и навъсен.

Запалиха две клади. Пред едната забиха тежък дървен кръст. Много от осъдените отричаха да са еретици — сега щеше да се разбере...

Алексей вдигна ръка. Доведоха ги — окъсани, боси, навързани като дивеч. Посочиха им кладите: да избират.

Пред смъртта никой не би изменил на вярата си. Няколко души се отделиха и тръгнаха към разпятието.

— Освободете ги! — заповяда императорът. — Другите върнете в тъмницата. Там ще дочакат края на дните си.

Беше ред на Василий.

Черният проповедник прекоси хиподрома, воден от копията на двама ромеи. Посрещнаха го викове на омраза. Не трепна, не вдигна

очи. Знаеше, че в тълпата се крият много от ония, които го обичаха. Искаше да ги види, за да почерпи сили, но се боеше да не ги издаде.

Изправиха го до големия обелиск, донесен от Египет по времето на Теодосий Велики. Развързаха ръцете му. Алексей още веднъж прати да му предложат, милост срещу покаяние.

— Готов съм да вляза в огъня и хиляди пъти да умра, но не да се отрека — беше отговорът.

Императорът даде знак. Войниците сграбчиха богомила и го повлякоха към кладата. Пред очите на притихналото множество черното му расо разпери поли като криле на гигантска птица, сгърчи се и потъна в пламъците.

Свърши се.

Хиподромът отново зашумя. Алексей уморено притвори очите си. Не се радваше. Имаше нещо у този богомил... Нещо в лицето, в нозете — подпухнали и изранени...

„Желязна воля“ — бе записала Ана. Но откъде идваше тя? Какво можеше да накара един човек да избере смъртта пред богатството!?

Императорът не знаеше, че Василий бе мислил за хората, които оставя след себе си.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 7 от 1967 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.